

26. sz.

ÁNGLIUS ÁLLATJA, MAGYAR EMBER HASZNA.

MINDEN JÓRAVALÓ MAGYAR EMBERNEK
SZIVÉRE KÖTI ÉS AJÁNlja

HERMAN OTTÓ.

BUDAPEST,
MÉHNER VILMOS KIADÁSA.

(Papnövelde-utca 8. sz.)

1012319

Édes véreim, különösképen pedig az ekeszarvát erős kézzel tartó magyar gazdáim, szavam vagyон hozzátok! Elmondom őszintén és tisztességgel, ti meghallgatjátok becsülettel; tudom, hogy megértjük egymást s haszon, okulás lesz a vége.

Nincsen köztetek egy is, a ki ne hallotta volna a híres Gróf Benyovszky, közönséges nevén Rontó Pál, históriáját, vagy legalább is hírét; hogyan járt ezer veszedelem közt Sibériákon, havon, fagyon, hullámzó tengeren; hogyan környékezte ezer baj, veszedelem, a mikből nagy vitézséggel kivágta magát; s mindennek tetejébe még királya is lett valámi óperencián túli vadnépnek. De a vége mégis csak az volt, hogy hazavágyott; haza is jött; mert az édes hazához való ragaszkodás minden igaz magyareMBERnek természete; fel is keresi a hazavágyakozás még az óperenciákon túli vidéken is, kedvesebb neki a magyar erdő-vaczkora Taliánország minden narancsánál.

S ez így rendén is van. A hazához való ragaszkodás, a fiúi hűség tartotta meg Arpád népét hazája birtokában, ez segítette reá, hogy maholnap ittlétének második ezredévét becsülettel megkezdhesse.

Hát akkoron, a mikor a Rontó Pál féle vitéz magyar emberek hősszámba mentek s ilyenek alkották meg a népek dicsőségét, akkoron más világ volt ám! Az őszi sarakon megakadt az egész ország jövés-menése; a falusi ember télen át kertelt, a ház tájékán rakosgatott; házanépe pedig összebújt a meleg boglya tövében, megvonult a sutban s úgy húzta ki a késő őszt és a hosszú telet, hogy nagyasszony, vagy valami szomszédasszony megeresztett egy mesét Rontó Pálról, elátkozott királykisasszonyról, Babszemjankó fufangjairól és effélékről. Akkoron az utazógos hír még czigánypostán lubiczolt a kátyus utakon s híres Pest vármegye határszéli községében csak fél esztendő múlva tudták meg a Pesten történt világraszóló dolgot is.

Hej, azóta bezzeg nagyot fordult a világ! A Rontó Pál féle hősök virtusának nem sok ma a becsülete — nem sokat ér ma a huszár kardja sem, a baka puskája kilövi a markából félmérföldnyiről, a pattantyus ágyúja egy mérföldnyiről. De a mi azután már igazán egy fakóvát sem ér meg, az manapság a Pató Pál urainék okoskodása és híres mondása, ez: „hej, ráérünk erre még.“

Igaz, ráérték akkoron mindenre, a nagy sarak, a cigányposta idejében; a nagy sár meg a lassúság miatt nem vethették magukat a guruló garas után; hát húzták, ölték az időt a mint tudták; és a nagy sár és lassúság miatt nem kapkodta el az élelmesség orruk elől a hasznot, mert nem fért hozzájuk.

Ennek a csendes és bizony bizony tunya időnek örökre vége van, sohasem is lesz annak feltámadása.

Hát azután mi vesztette el azt a régi, tunya világot?

Előlte tudomány, találmány, az emberek tudása, okulása s ezekkel istenigazában úr lett a magyarság régi közmondása, hogy azt mondja: „szemesnek áll a világ, vaknak az alamizsna!“ A ki nem mozog, nem tapasztal, a tapasztaláson nem okúl, az haszontól, jövedelemtől és mindentől elkésik, még a betevő falatját is elkapkodja előle a fürgébb, az okosabb és tapasztaltabb.

Hát aztán mi része volna ebben a tudománynak, találmánynak?

No hát silány gazda az, a ki nem látja meg szobáján, udvarán, legalább valami kis darabját. Hiszen, a felesége, felcseperedett lánya ánglius tüvel varrogat, foltozgat; vas az eke s a gabona rostálása forgós fujtatóval jár — no meg az uraság gőzcséplővel nyomtat és sok magyar faluhoz kőhajtásnyira van a stáció a melyen pontosan meg szokott állani az az ördögös masina, mely tüzet prűszköl, felhőt okád s akkoráb fűttyent, hogy három falu határán is elhallik. És a merre az a gőzlő játszva viszi az ezernyi mázsa terhet, karesú oszlopokon végig fut a drót, benne a villámos szikra, a melylyel Pestről Debreczenbe, onnan

akár Amerikába küldik a hirt, a rendeletet, no meg a szökött tolvaj kurrencsét is.

Hát bizony, mikor apáink — azokat, a kik ma is élnek, isten tartsa meg sokáig! — a régi időben felkészültek a pesti, debreczeni vásárra, bizony testamentomot csináltak; nekünk pedig ez ma semmi; a mi nekik hat hétbe került, azt bejárjuk két hajnaldás közben! De ez nemcsak a mi javunkra van ám, mert hasznát veszi a kerek világ sokféle nemzetsége is. Az anglius csak úgy dobálja közénk a sok portékát, versenyez a némettel, hogy a magyarság pénzét hazavihesse; az amerikánus ide vetegeti át gabonáját, zsirját; a magyar mesterember, földmivelő gazda hoppon marad s elkárhozik, ha Pató Pál uram mondása szerint él.

És akárki mit mondjon is, nem lehet a világ haladását elokoskodni, nem lehet a dolgokat vissza-csinálni.

Hát aztán mit kell tenni? Hát erre meg a magyar gyerekek van egy okos mondása, ez: „ha te nekem vers, én is neked vers!”

Ha az anglius, a német siet, akkor én rohanok; ha ő egyet ugrik, én kettőt ugrom; szóval nem hagyom magamat!

Épen idáig akartam jutni, hogy mondókám ve'ejére térhessek. Úgy tettem én mint minden jóraló magyareMBER, a ki odanéz a szomszéd kertjébe s ha valami foganatos jó dolgot tapasztal benne, hát megcsinálja a maga kertjében is; vagyis tanul, halad. No én jól odanéztem a híres anglius házatájára, kertjére, istállójára, szérűjére, szóval mindenére, és mondhatom, hogy okúltam, tanúltam; no meg azt is tartom, hogy megverhetne a magyarok istene, ha tapasztalásaimmal nem oktatnám meg az én hamareszű magyarságomat, különösen azt a részét, a mely soha sem juthat el Angliába; de azért szeret és akar is okólni.

Hát a mi Angliában legjobban szúrta a szememet, az a szebbnél-szebb ló, pompás szarvasmarha,

remek lábasjóság, majorság, szóval gazdasági állat volt; még a galamb is különb volt, mint akárhol ezen a világon. Ha már húsrá való az ánglius ökör, bizony több a húsa három jófajta magyar ökorénél; s ha a birkát húsrá neveli, annyi van rajta, akár egy apróbb fajta magyar tinón! Lová van olyan sebes mint a szél, igássa olyan erős, mint egy gőzmasina, a gyerekének pedig olyat nevel mint egy jókora kuvasz; szóval, minden szükségre elő tudja teremteni a maga alkalmas állatját, oly tökéletességben, hogy igazán hasznát veheti s mindig van ára; viszik világgá s a sok vevő szinte hajba kap az eladó jóság fölött.

Utána néztem én annak, hogy hogyan is csinálja az az ánglius gazda, hogy annak mindene szép, jó, becses?

Hát rátaláltam a dolog nyitjára, el is mondom nagy kurtán, mert három mondás az egész.

Először is: ismeri az állatot.

Másodszor is: jól bánik az állattal.

Harmadszor is: nem tűri meg a rossz bánás módját senkitől.

Ez az egész tudomány; de azután nem is enged belőle egy hajszálnyit sem.

Az állat természetének ismeretéből, megtanulja a bánás módját, azért minden jóságga kezes akár a jó nevelésű gyermek.

Megválogatja legszebbjét a tenyésztésre, azért kap mindég szép, erős ivadékat.

Van kemény törvénye, mely sújtja azt az embert, a ki az állattal rosszul bánik, avval kegyetlenkedik, — mindegy, akár béres, akár úr legyen ő, bizony rámérlik az ezer forint birságot, s a tetejébe még rázárják a tömlöcz ajtaját is!

Mert azt tartja az ánglius — no meg minden okos ember — hogy az állat is érez ám, hogy munkájával, húásával, szőrével, gyapjával, mindenével szolgálja az embert; azért számot tarthat emberséges bánásmódra is.

De még tovább is megyen az ánglius, a francia,

a burkus és sok más okos nemzet, mert nemcsak azt az állatot védi meg törvénnyel, a mely a gazdaság része, hanem a szabad természet minden hasznos állatját is!

Megvédi az éneklő madarat, annak fészkrét, mert tudja, hogy az a kis istenadta éven át tisztogatja a kert fáját, veteményesét a sok hernyótól, bogártól; megvédi a surranó gyíkot, mert tudja, hogy nem árt az embernek, ellenben seregszámra öli a rét, a mező kártékony sáskáját, bogarát; de megvédi még a varangyékot, azt a potrohos békát is — még gondját is viseli — mert hasznát látja.

Tudom, hogy azt kérditek tőlem, hogy az a csunya jószág vajjon miféle hasznot hajt?

Hát elmondom: a francia ügyes kertész, palántáit melegágyban kelti és neveli és tudja, hogy annak a gyenge palántának legnagyobb ellensége a földi bolha, mely a leveleket lyukasztgatja; de azt is megtanulta ám, hogy a varas békának épen a földi bolha az eledele, tehát betelepíti a melegágy sarkába. A jó béka napközben megse moczczan; de a mint az alkonyat beáll, ott járkal a palánták között s istenesen megdézsmálja ezt a czudar bolha nemzetséget, hozzá még oly ügyes, hogy a palántát nem is gázolja!

Hát azután, hogy tudja meg az ánglius, a francia az állatnak az ő természetjét? hát nyitott szemmel jár, mindennek jól oda néz és okúl; de embertársai hasznára még könyvet is ír róla!

Ezeket tudva, immáron kötelességünk a magunk háztáján körülnézni.

No hiszen szépeket látunk ám uton útfélen s ha tudjuk a más nemzetek dolgát, istenbizony még a lelkünk is pirul belé!

Kihajt a béres szántani; de ott a korcsma, a melyre a Nyakigláb, Mitetszik vagy a hogyan hívják vagy csufolják rá irta: „Hó megállj itt a jó pálinka!” Beszól a béres — csak úgy hitelbe — aztán késlekedik; a jószág megfázik, elunja magát, vagy rárivall valami pajkos utczagyerek — hát szép csendesen elindul. No hiszen csak ez kellett!

Kirohan a béres, nagyot káromkodik s mert a jószág tudja, hogy mi a sor, hát elvadul, nekiiramodik; a béres utána. A vége mindig kegyetlen állatkinzás, az ostor boldog vége, ha pedig szekér volt, hát a kisafa vagy a lócs; hogy emberi gyalázat és isten ellen való bűn!

No hát igaz, a mi igaz, sok gazda sem jobb ám a Deákné vásznánál: mindég többet kíván a jószágtól, mint a mennyi erejétől telik, kétannyit is utána rak s ha nem bírja, üti, veri, elkinozza. Azért gebe a lova, kecske az ígás ökre, csenevész mindene — nincsen ára, nincsen haszna.

Maga szedi a madárfészket, hogy a gyerekit megörvendeztesse; pedig csak vadítja, mert kegyetlenségre szoktatja, adván a kezébe tehetetlen madárpontyot, melyet halálra kinoz.

Minden gyiknak ott kell pusztulni, a hol érik; a varangyékot azon elevenen nyársra fűzik s gyönyörködnek vonaglásában; szóval az állatot megkinozni még mulatságszámba megy.

Nem úgy ám édes magyarom! Ha neked az a hited, hogy ezt a világot s benne szeretett hazádat az Isten teremtette, s hogy minden bölcsen van megteremtve, neked szent kötelességed, hogy még a legparányibb teremtés ellen se vétkezzél, mert evvel annak teremtőjét bántod meg; és ne vétkezzél ellene a magad hasznára való tekintetből sem, mert a jó bánásmódot, a kiméletet ezerszeresen megszolgálja.

Ha az én szavam nem elég, ám ott van a gazdag megelégedett ángliusnak világgraszoló gazdasága, a melyet úgy szerzett, hogy meg tudta becsülni házi és mezei állatját.

Magyar őszinteség adta a szót a nyelvemre s az a kívánságom, hogy a magyarság nyílt szívére találjon. Úgy legyen!

